

Põhjused, miks laps ei pruugi korralikult kõneleda

Tänapäeval sagenevad logopeedilised probleemid. Enamasti saab õigeaegse ja regulaarse logopeedilise toega lapse kõnearengut toetada nii, et ta ületab raskused ning tema kõne areng normaliseerub. Mida varem vanem või lapsega kokkupuutuv isik probleeme märkab, seda efektiivsem saab olla ka sekkumine.

Sel korral räägime müofunktsionaalsest häirest (MFH), mille varane märkamine ja sekkumine ennetab hulga sekundaarseid probleeme. MFH on suu- ja näo lihaskonna funktsioonihäire, mille korral on kahjustatud eelkõige suu sise- ja välislihaskonna toonus.

Mis on müofunktsionaalse häire põhjused?

Müofunktsionaalsete häirete põhjuseid on erinevaid. Kõige sagedamini on põhjuseks kahjulikud igapäevased harjumused, mille tõttu häirub suu- ja näopiirkonna lihaste töö. Sellisteks harjumusteks on näiteks kauaaegne sõrme- või pöidla imemine, pikaleveninud lutipudeli või luti kasutamine. Kuid ka väikelapsele liiga pikalt püreede, mitte tahke näritava toidu pakkumine. Samuti põse, huulte, pliiatsi või küünte närimine, hammaste krigistamine ja harjumuslikult keele esihammaste vahel hoidmine. Need harjumused mõjutavad lapse lihaste ja luustruktuuride arengut ning kujunevad valed liigutusmustrid, mille ümberõppimine nõuab lapselt ja perelt järjepidevat harjutamist.

Teiseks MFH esinemise põhjuseks on erinevad haigused, muu hulgas kroonilised haigused, mille tõttu on häiritud ninahingamine ning kujuneb pidev avatud suuhoid ja suuhingamine. Näiteks astma, allergia, suurenenud adenoidi ja kurgumandlite, kroonilise nohu puhul. Avatud suuhoid tingib vale keeleasendi ja see omakorda mõjutab suu- ja näolihaskeha toonust ning arengut.

Kuidas häiret ära tunda?

Kõige sagedamini avaldub ebatavalise närimis- ja neelamismustrina, hääldus- ning hambumusprobleemidena, suuhingamise, avatud suuhoiuna puhkeolekus. See tähendab, et mängu ajal, telerit vaadates või magades on lapse suu avatud, ta hingab pidevalt suu kaudu ning keel võib asetseda suu põhjas või hammaste vahel. Kaasneda võib suurenenud süljevoolus, mil lapsel on lõug või ka särk pidevalt niisked. Neelamise ajal võib olla näha keele liikumist hammaste vahele või erinevaid grimasse näol. Puhtalt söömine ei kujune välja või kujuneb välja vaevaliselt. Hääldus võib tunduda pehme või on häälikuid hääldatud valesti — keel hammaste vahel. Ninahingamistakistusega võivad kaasneda sage nohu, haigused ja norskamine. Laps võib hommikul olla pahur ega puhka end magades välja. Korraga võib esineda üks või mitu erinevat tunnust.

Müofunktsionaalse häire tuvastamine ja ravi

Müofunktsionaalseid häireid tuvastavad hambaarst, ortodont, kõrva-nina-kurguarst või logopeed. Samas on väga oluline roll nende märkamisel ka teistel lapsega tegelevatel täiskasvanutel ja spetsialistidel. Varakult avastatud kõrvalekalded ja sekkumine aitab ära hoida sekundaarselt tekkivaid probleeme, nagu hääldusprobleemid või hambumusanomaaliad. Oluline on jälgida, et ebasoodsad oraalsed harjumused, näiteks pikaaegne luti või pöidla imemine saaksid õigeaegse toe. Lutist soovitatakse laps võõrutada 1,5—2 aasta vanuses. Pöidla või sõrme imemisest loobumine on keerulisem, kuid vajab kindlasti varast sekkumist ja tuge.

Oluline on lapsele pakkuda närimist võimaldavat toitu, sealhulgas ka värskeid puu- ja juurvilju, et suu- ja keele lihaskond saaks normikohaselt areneda. Mida varem sekkuda, seda soodsam on see lapse arengule. Valedest harjumustest vabanemine aitab arengu suunata taas õiges suunas ning sekundaarseid probleeme, näiteks hambumusprobleeme, ei pruugi tekkidagi. Ravi on efektiivne ka täiskasvanueas, aga tulemuse saavutamise efektiivsus ja kestus on seda parem, mida nooremas eas raviga alustatakse. Esmalt on oluline selgitada välja häire põhjused. Näiteks, kas probleem on tekkinud pöidla imemisest või suurenenud adenoidist. Seejärel saab hinnata probleemi ulatust ja avaldumist ning valida ravisuuna. Ortodont tegeleb hambumusprobleemidega, logopeed toetab hääldusoskuste arendamisel, müofunktsionaalne terapeut aitab kujundada õiget neelamismustrit ja oraalseid harjumusi, vabaneda suuhingamise harjumusest. Allergoloog ja nina-kõrva-kurguarst ravivad vajadusel ninahingamisega seotud probleeme. Häire põhjuste väljaselgitamine ja kõrvaldamine on teraapia õnnestumisel äärmiselt oluline, sest algpõhjust kõrvaldamata ei kanna harjutamine vilja.

Autorid: eripedagoog Laina Mustonen ja logopeed Marie Petrovits

Foto: Unsplash